

УДК 346.91

DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2022.04.25>**(НЕ)ПОРУШНІСТЬ ПРАВА ВЛАСНОСТІ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ:
ОКРЕМІ ЕКСПОЗЕ З ПРАКТИКИ ЄСПЛ****Манзюк В.В.,**

доцент, кандидат юридичних наук,
доцент кафедри господарського права
Ужгородського національного університету
<https://orcid.org/0000-0003-2133-1573>

Заборовський В.В.,

професор, доктор юридичних наук,
професор кафедри цивільного права та процесу
Ужгородського національного університету
<https://orcid.org/0000-0002-5845-7535>

Орлова О.С.,

доцент, кандидат юридичних наук,
доцент кафедри господарського права
Ужгородського національного університету
<https://orcid.org/0000-0002-4544-2860>

Манзюк В.В., Заборовський В.В., Орлова О.С. (Не)порушність права власності суб'єктів господарювання: окремі експозе з практики ЄСПЛ.

Дана стаття присвячена дослідженню сутності і ролі принципу недоторканості права власності у економічному житті суб'єктів господарювання. Для досягнення поставлених цілей були проаналізовані рішення Європейського суду з прав людини: як ключові, так і актуальна судова практика.

Визначено основні принципи належного здійснення позбавлення майна та контролю за використанням майном на національному рівні державами-учасницями. Ключову роль серед таких принципів відіграє принцип законної мети втручання у право власності в суспільних інтересах та принцип справедливого балансу. Так, будь-яке втручання у здійснення прав або свобод, визнаних Конвенцією, має переслідувати законну мету. І має існувати розумний пропорційний зв'язок між застосовуваними засобами та метою, яку переслідують будь-які заходи, що вживаються державою, включаючи заходи, спрямовані на позбавлення особи її майна. Таким чином, у кожному випадку, пов'язаному з передбачуваним порушенням цієї статті, повинно бути встановлено, щоб через такі дії чи бездіяльність держави особа не несла непомірний і надмірний тягар.

Для забезпечення достовірності та повноти отриманих результатів авторами у науковому дослідженні було застосовано комплекс загальнонаукових і спеціальних методів, що є характерними насамперед для правової науки. Комплексне використання таких методів забезпечило досягнен-

ня мети і завдань дослідження, а також переконливість сформульованих висновків. Дослідження проводилося із застосуванням насамперед системно-структурного методу та діалектичного методу пізнання правової дійсності.

На підставі проведеного дослідження, автори доходять висновків, що, незважаючи на свою довгу історію, слід визнати, що право власності, як і раніше, залишається чи не найбільш спірним інститутом приватного права. Для України тема власності завжди була однією з наріжних у праві, політиці, філософії. За останніх два століття кілька разів кардинально змінювалося ставлення до власності: цей юридичний інститут відображав феодальні особливості регулювання відносин власності, потім капіталістичні, соціалістичні з суспільно-економічною спрямованістю, а сьогодні його призначення бачиться у забезпеченні надійних, стабільних відносин в умовах ринкової економіки.

Ключові слова: власність; право власності; недоторканість власності; майнові активи; експропріація.

Manzyuk V.V., Zaborovsky V.V., Orlova O.S. (Non)violation of the property rights of business entities: separate expositions from the practice of the ECtHR.

This article is devoted to the study of the essence and role of the principle of inviolability of property rights in the economic life of economic entities. In order to achieve the set goals, decisions of the European Court of Human Rights were analyzed: both legal and current case law.

The main principles of the proper implementation of property deprivation and control over the use of property at the national level by the participating states have been determined. A key role among such principles is played by the principle of the legitimate purpose of interference with property rights in the public interest and the principle of fair balance. Thus, any interference with the exercise of rights or freedoms recognized by the Convention must pursue a legitimate aim. And there must be a reasonable proportional relationship between the means used and the goal pursued by any measures taken by the state, including measures aimed at depriving a person of his property. Thus, in every case involving an alleged violation of this article, it must be established that the person does not bear an unreasonable and excessive burden because of such actions or inactions of the state.

To ensure the reliability and completeness of the obtained results, authors used a complex of general scientific and special methods, which are characteristic primarily of legal science, in the scientific research. The complex use of such methods ensured the achievement of the goal and objectives of the research, as well as the persuasiveness of the formulated conclusions. The research was conducted primarily using the system-structural method and the dialectical method of learning legal reality.

Based on the conducted research, authors came to the conclusion that, despite its long history, it should be recognized that the right of ownership, as before, remains almost the most controversial institution of private law. For Ukraine, the topic of property has always been one of the cornerstones in law, politics, and philosophy. Over the past two centuries, the attitude to property has changed radically several times: this legal institution reflected the feudal peculiarities of property relations regulation, then capitalist, socialist with a socio-economic orientation, and today its purpose is seen in ensuring reliable, stable relations in the conditions of a market economy.

Key words: possessions; property right; inviolability of property; property assets; expropriation.

Постановка проблеми. Сучасний світ перебуває на стадії кардинальних змін. Європейські цінності, за які так боролись демократичні держави після завершення Другої світової війни нівелюються на тлі глобальних реалій. І такі реалії почали виявлятися ще задовго до початку нового тисячоліття.

Метою даного дослідження є аналіз практики Європейського суду з прав людини у справах щодо порушення права на мирне володіння майном, зокрема, у справах що побічно стосувалися здійснення господарської діяльності.

Виклад основного матеріалу. Категорія власності є однією з перших категорій, у якій

людина почала осмислювати світ. З давніх часів існував погляд на власність як на продовження людини у речах, як на те, що робить людину особистістю. Тут згадується широко відомий загальний звичай поховання разом з людиною її особистих речей, незважаючи на їхню цінність. Цей звичай простежується без зв'язку з уявленнями про потойбічні потреби, коли, наприклад, речі навпроти – знищувалися після смерті їх господаря. Цей звичай знищення особистого майна зі смертю його власника мав своєю основою віру в тісний, до певної міри надприродний зв'язок власника зі своїми речами. Отже, власність, чи то матеріальна чи духовна (інтелектуальна), безпосередньо пов'язана з людиною, яку розуміють як суб'єкт, що творить себе і світ, будучи для цього наділений відповідними засобами. Власність є щось олюднене, в яке вкладено те, що робить людину особистістю [1, с. 22]. Сутність же власності – прояв у ній особи. Власність є ідеальне продовження особистості у речах або її перенесення на речі [2, с. 432].

Деякі вчені полягають, що як тільки людина в перший раз взяла в руки палку, вона перетворилась не тільки в знаряддя праці, але і в її особисте майно, власність [3, с. 43]. Інші, що власність виникла в результаті застосування індивідуальної праці у виробництві. Так, Л. Лент'єв визначив, що причиною виникнення інституту приватної власності є суспільний поділ праці [4, с. 28].

З погляду економічної науки, голова всьому – це виробництво матеріальних та духовних благ, які забезпечують життєдіяльність людей. У будь-якому способі виробництва головними його складовими є продуктивні сили та обслуговуючі їх виробничі відносини. Це азбучна істина, аксіома. Продуктивні сили включають різні види енергії (природної і штучно створеної), уречевлений і грошовий капітал, а також трудовий капітал у вигляді інтелектуальних і фізичних здібностей людей, який в економічній науці отримав назву робочої сили. Між власниками цих складових продуктивних сил і складаються виробничі відносини, основою чи ядром яких є власність [5, с. 60].

Саме процес виробництва складає генетичну основу формування власницьких відносин, первинного порядку присвоєння матеріальних благ. Потім відбувається подальше їх перерозподіл у суспільстві з урахуванням чинного у ньому законодавства, зокрема нового використання у процесі розширеного відтворення й у споживання [5, с. 61].

В цьому аспекті особливого значення набуває принцип недоторканості права власності.

Конституційний Суд України у своїй практиці неодноразово давав тлумачення даній конституційні нормі. Зокрема, орган конституційної юрисдикції звертав увагу на принцип непорушності права власності, що означає передусім невтор-

чання будь-кого у здійсненні власником своїх прав щодо володіння, користування та розпорядження майном, заборону будь-яких порушень прав власника щодо його майна всупереч інтересам власника та його волі [6].

Дійсно, принцип недоторканності власності є основним принципом захисту права власності. Він виступає як сутнісна властивість власності, її необхідного елемента. Оскільки власність у тих абсолютного правовідносини мислиться як вічне протистояння власника та інших третіх осіб, які мають порушувати його право, існування принципу недоторканності власності необхідне. Даний принцип виступає внутрішньою гарантією того, що «невласники» не зможуть вплинути на здійснення правомочностей протилежної особи. Недоторканність власності означає забезпечення можливості власнику безперешкодно здійснювати всі наявні у нього правомочності щодо належного йому майна з одночасним усуненням будь-якого втручання у його діяльність та всіх інших осіб від неправомірного доступу до майна [7, с. 11].

Право власності не є абсолютним, тобто може бути обмежене, однак втручання у це право може здійснюватися лише на підставі закону з дотриманням принципу юридичної визначеності та принципу пропорційності, який вимагає досягнення розумного співвідношення між інтересами особи та суспільства. При обмеженні права власності в інтересах суспільства пропорційними можуть вважатися такі заходи, які є менш обтяжливими для прав і свобод приватних осіб з-поміж усіх доступних для застосування заходів [8].

Звертаючись до практики ЄСПЛ, то останній у справі «Маркс проти Бельгії» [9] вперше постановив, що визнаючи право будь-якої особи на безперешкодне користування своїм майном, ст. 1 Протоколу № 1 до Конвенції (далі – Протокол 1 [10]) за своєю суттю є гарантією права власності. В цьому полягає чіткий сенс термінів «власність» (з англ. possessions) та «користування власністю» (з англ. use of property). Укладачі Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод 1950 р. (далі – Конвенція) постійно говорили про «право власності» або «право на власність» для опису предмета послідовних проектів, які були попередниками цієї статті. Справді, право розпоряджатися своїм майном являє собою традиційний і фундаментальний аспект права власності. Водночас п. 2 ст. 1 надає державі-учасниці Конвенції право «вводити в дію такі законів, які вона вважає за необхідне щоб здійснювати контроль за користуванням майном відповідно до загальних інтересів...». Цей пункт надає державам-учасницям можливість самостійно судити про «необхідність» такого закону. Щодо «загального інтересу», то ця норма в деяких випадках може спонукати законодавців до здійснення «контролю за використанням власності».

Отже, перше, на що варто звернути увагу при дослідженні ст. 1 Протоколу 1, то це те, що концепція власності або «майно» тлумачиться досить широко. Вона включає в себе широкий спектр економічних інтересів.

Так, поняття «майно» (з англ. possession) за змістом ст. 1 Протоколу 1 має автономне значення, яке не обмежується володінням матеріальними благами і не залежить від формальної класифікації у внутрішньому законодавстві: як «майнові права» і, таким чином, як «майно» для цілей даної статті можуть розглядатися деякі інші права та інтереси майнового характеру. Питання, яке необхідно досліджувати в рамках розгляду кожної справи, полягає в тому, чи надають заявнику обставини справи, разом узяті, правовий титул на матеріально-правовий інтерес, який перебуває під охороною положень ст.1 Протоколу 1 (справа «Белане Надь проти Угорщини» [11]). Поняття «майно» може охоплювати як «оборотні активи», так і фінансові активи, у тому числі вимоги, відповідно до яких заявник може претендувати на наявність, принаймні, «законного очікування» на отримання фактичного здійснення права власності (справа «ТОВ «Узинекспорт С.А.» проти Румунії» [12]). Окремі рішення визнавали за майном майбутні доходи (справа «Чакаревіч проти Хорватії» [13]), право на отримання доходу від провадження певної діяльності (справа «ТОВ «Світ розваг» проти України» [14]), результати інтелектуальної власності (справа «Токель проти Туреччини» [15], «Камой Радью Телевізійон Яйинджилик ве Організасьйон А.С. проти Туреччини» [16]), право користування маном для здійснення господарської діяльності (справа «Ді Марко проти Італії» [17]).

Таким чином, окрім певних матеріальних цінностей (рухомих та нерухомих речей), ЄСПЛ визнає право особи і на майнові права, що визначають її законний інтерес. І у своєму прагненні захистити природне право індивіда на майно, необхідне йому як економічний вимір його свободи й незалежності, міжнародні судові установи тяжіють до того, аби, зрештою, визнати майном геть усі фактори, що визначають гідне існування, даючи людині почуття задоволення власним життям, і при цьому водночас, можуть бути виміряні економічним еквівалентом вартості, грошима [18, с. 212].

Стаття 1 Протоколу № 1 до Конвенції не містить виключного переліку форм втручання держави у право власності. У зв'язку з цим, у кожній справі ЄСПЛ самостійно визначає наявність втручання та його форму. Як окремі, самостійні форми втручання держави в право безперешкодного володіння майном розглядаються

- позбавлення майна;
- контроль за користуванням власності.

Термін «позбавлення власності» розуміється в літературі приблизно однаково у різних авторів. Невеликі відмінності носять несуттєвий характер. Як вважає швейцарський юрист Т. Хефті, позбавлення власності означає акт експропріації, заснований на націоналізації та інших аналогічних заходів, що полягає у переводі власності в національний публічний сектор економіки. Від цих заходів слід відрізнити акти конфіскації, реквізиції та тимчасові обмежувальні заходи, застосовувані військовими чи цивільними органами влади [19, с. 13-14].

Позбавлення майнових прав означає припинення всіх складових права власності. В протилежному випадку втручання буде відноситись до заходів контролю за власністю або якої-небудь іншої форми втручання. Так, при позбавленні держава вилучає у власника його майно або анулює його права вимоги. Однак не всі випадки вилучення власності вважаються позбавленням. Вилучення власності може бути і заходами по контролю за власністю (наприклад, арешт майна). Визначаючою в даному випадку буде мета втручання. При фактичному вилученні у особи майна, але формальному збереженні власником титула на річ, таке втручання може кваліфікуватись як позбавлення, якщо особа не може здійснити свої права власника: вона не може ні володіти, ні користуватись, ні розпоряджатись власністю [20, с. 83-84].

Позбавлення власності має місце у тих випадках, коли всі права власника по відношенню до власності припиняються в силу закону або в силу використання правових повноважень [21, с. 527].

Відповідно під «контролем за використанням власністю» розуміється такий фактичний та/або юридичний стан, який створює перешкоди для володіння та/або користування майном його власником.

Форма втручання у здійснення права власності як «позбавлення» має і свою специфіку, яка полягає в тому, що від держави може вимагатись виплата компенсації.

Позбавлення «майна» охоплює низку ситуацій, незалежно від цього, як вони кваліфікуються відповідно до національного законодавства, де було заподіяно шкоди самій суті індивідуального права.

Так, у справі «Святі монастирі проти Греції» [22] ЄСПЛ ухвалив, що законодавчі положення, що автоматично надають державі право користування та володіння оспорюваним церковним майном, фактично передали державі право повної власності на цю землю, що є позбавленням «майна».

При визначенні того, чи мало місце позбавлення майна, необхідно не лише враховувати, чи мало місце офіційне вилучення чи експропріація власності, а зазирнути за видимість та дослід-

жувати реалії ситуації, що оскаржується (справа «Депаль проти Франції» [23]). Так, позбавлення «майна» може також виникнути в ситуаціях, коли не було формального рішення, яке б анулювало індивідуальні права, але вплив на «майно» заявника рядом різних заходів, вжитих державними органами, був настільки глибоким, що стало рівнозначним вилученню. Для того, щоб визначити, чи мало місце позбавлення майна за змістом ч. 2 ст. 1 Протоколу 1 важливо з'ясувати, чи ця ситуація є фактичним вилученням (справа «Апап Болонья проти Мальти» [24]).

Після того як буде встановлено, що «позбавлення власності» було законним та відповідало суспільним інтересам, міжнародний судовий орган визначає, чи було таке позбавлення майна пропорційним приватним інтересам власника. Це означає, що має бути встановлений справедливий баланс між вимогами інтересів суспільства та вимогами захисту основних прав особи, пошук такого справедливого балансу притаманний усій Конвенції. Необхідний баланс не буде досягнутий, якщо зацікавлена особа несе індивідуальний та надмірний тягар (справа «Чіннічі проти Італії» [25]).

Суттєве значення для визначення того, чи був дотриманий вищезазначений принцип мають умови компенсації відповідно до національного законодавства. Оскільки вилучення майна без виплати суми, розумно співвіднесеної з його вартістю, зазвичай представляє собою невідповідне втручання, що може бути виправданим тільки у виключних випадках.

Те, що є розумним, залежатиме від обставин конкретної справи, але щодо розміру компенсації застосовуються широкі межі розсуду. Сам ЄСПЛ буде поважати рішення національного органу відносно компенсації, належній за націоналізацію власності, якщо тільки воно не є явно необґрунтованим.

Хоча вірно те, що в багатьох випадках законної експропріації лише повна компенсація може вважатись обґрунтовано пов'язаною із вартістю майна, ст. 1 Протоколу 1 не гарантує право на повну компенсацію за будь-яких обставин. Законні цілі в «суспільних інтересах», такі як цілі, які переслідуються в рамках заходів економічної реформи або заходів, спрямованих на досягнення більшої соціальної справедливості, можуть вимагати меншого відшкодування повної ринкової вартості (справа «Шембрі та інші проти Мальти» [26]).

Адекватність компенсації буде зменшено, якщо її буде виплачено без урахування різних обставин, які можуть зменшити її вартість, таких як необґрунтована затримка. Незвично тривалі затримки виплати компенсації за експропріацію призводять до збільшення фінансових втрат особи, чие майно було експропрійовано, ставлячи її у стан неви-

значеності. Те саме стосується надмірно тривалих затримок в адміністративному або судовому розгляді, в ході якого визначається така компенсація, особливо коли особи, чиє майно було експропрійоване, змушені вдаватися до такого розгляду, щоб отримати компенсацію, на яку вони мають право (справа «Шембрі та інші проти Мальти» [26]).

Виправдати відшкодування нижче за повну ринкову вартість можливо лише якщо експропріація була викликана заходами економічної реформи або соціальної справедливості. В протилежному випадку особа зазнає особливий і непомірний тягар, який не може бути виправданий наявністю суспільного інтересу, який законно переслідує влада. До прикладу, якщо сума відшкодування за експропрійоване майно в суспільних інтересах (будівництво доріг) виявилась меншою порівняно із витратами особи у 6,5 разів (справа ««Ді Марко проти Італії» [17]).

Якщо справа стосується цінних паперів, компенсація за нерозміщені на фондовій біржі цінні папери визначається методом гіпотетичних котирувань за останній шестимісячний період, що передував дню передачі права власності державі. У цьому ж рішенні Суд визнав таким, що відповідає ст. 1 Протоколу 1 рішення законодавчого органу щодо компенсації за націоналізацію, яке не брало до уваги інфляцію між відсилочним періодом та датою передачі права власності, незважаючи на те, що прибуток заявників за акціями, що в цей період були заморожені, був збільшений (справа «Літгоу та інші проти Сполученого Королівства» [27]).

Складним за своєю природою є рішення про націоналізацію, яке саме по собі включає ряд складних питань, за якими думки в демократичному суспільстві можуть суттєво відрізнятись.

Так, на нашу думку, заслуговує на увагу рішення ЄСПЛ у справі «Босфорус ейруейз проти Ірландії» [28]. Так, літак, орендований авіакомпанією-заявником (компанією з виконання чартерних рейсів), зареєстрованою в Туреччині, у югославської авіакомпанії «ЈАТ», був заарештований владою Ірландії. Літак знаходився в Ірландії на технічному обслуговуванні компанією, власником якої є ірландська держава, і був заарештований відповідно до Постанови Європейського Союзу № 990/93, виданої на виконання Резолюції Організації Об'єднаних Націй, що передбачала санкції проти Федеративної республіки Югославії (Сербії та Чорногорії). На той час, коли терміни оренди літака заявником уже спливали, режим санкцій проти Федеративної республіки Югославії (Сербії та Чорногорії) був ослаблений, а влада Ірландії повернула літак безпосередньо авіакомпанії «ЈАТ». Заявник втратив приблизно 3 роки з 4-річного терміну оренди літака, який був єдиним повітряним судном, коли-небудь заарештованим відповідно

до відповідних постанов Європейського Союзу та Організації Об'єднаних Націй. Компанія-заявник скаржилась до ЄСПЛ на те, що спосіб, яким Ірландія виконала санкції, заарештувавши повітряне судно заявника, є дискреційним рішенням, яке можна перевірити з погляду його відповідності вимогам ст. 1 Протоколу 1, порушеним у цьому випадку.

На обґрунтування накладення арешту на повітряне судно заявника, то ЄСПЛ встановив, що захист основних прав людини правовими нормами Європейського Союзу міг би бути і був у період, що фігурує у справі, «еквівалентним» захистом прав у системі Конвенції. Відтак виникла презумпція, що Ірландія не відступила від вимог Конвенції, коли вона виконала юридичні зобов'язання, що випливають із її членства у Європейському Союзі. Така презумпція може бути спростована, якщо в конкретній справі буде пораховано, що захист прав Конвенції явно недостатній. Проте інакше інтереси міжнародного співробітництва переважаються роллю Конвенції як конституційного інструменту європейського громадського порядку у сфері прав людини.

Дійсно, одне з глобальніших питань, які зараз виникають у праві власності є накладення економічних санкцій на суб'єктів господарювання та фізичних осіб, які з давніх часів використовувались як політична зброя [29] (доцільно лише згадати рішення Гельсінського повітового суду проти скандинавських банків, яке було засноване на превентивних умовиводах щодо заборони обслуговувати транзакції іноземних громадян, які не проживають в Європейській економічній зоні, незважаючи, при цьому, що Фінляндія як держава-член ООН, повинна дотримуватись та підтримувати лише ті санкції, які передбачені рішенням Ради Безпеки ООН, а не рішенням Управління з контролю за іноземними активами США (OFAC) [30, с. 87]).

Крім того, аналогічні скарги про включення заявника до списку санкцій на запит США вже розглядалися в ЄСПЛ. Зокрема, у справі «Юсеф Нада проти Швейцарії» [31] Суд визнав порушення Швейцарією п. 1 ст. 6 Конвенції, своїм суворим дотриманням резолюцій ООН.

Таким чином, під позбавленням майна розуміється такий фактичний та/або юридичний стан, коли власник не має можливості розпорядитись майном, тобто визначити його юридичну долю. Якщо особа може розпоряджатись майном, але держава заважає їй вільно володіти та/або користуватись ним, то тут може йти мова про контроль держави за використанням майна, що є вже наступною формою втручання, безпосередньо передбаченою Конвенцією (справа «Карбонара та Вентура проти Італії» [32]).

Заходи, менш інвазивні за експропріацію, можуть бути кваліфіковані Судом як «контроль за

використанням власності». Що, однак, є темою для подальших наукових досліджень.

До прикладу, втручанням в право особи на мирне володіння своїм майном може також стосуватись таких категорій справ: відсутність з вини влади можливості продажу земельних ділянок сільськогосподарського призначення шляхом встановлення мораторію (справа «Зеленчук і Цицюра проти України» [33]); відмова державних органів компенсувати витрати на доставку та монтаж будівельних матеріалів, вилучених у рамках розслідування (справа «Нурмієва проти Росії» [34]); вилучення митними органами грошових коштів, які не були задекларовані під час перевезення через кордон в аеропорту (справа «Гирлян проти Росії» [35]); тривале (авт. – 2 роки) невиконання державою судового рішення щодо виплати компенсації, пов'язаної з кримінальним переслідуванням (справа «Владімірова проти Росії» [36]); а також невиконання повного судового рішення або рішення адміністративного органу (наприклад, Пенсійного фонду) щодо виплати особі компенсації протягом відносно тривалого періоду часу (справа «Крстіч проти Сербії» [37]) тощо.

В той же час, доцільно зазначити в повноваження ЄСПЛ щодо перевірки правильності тлумачення та застосування національного права обмежені, і в його завдання не входить підміняти собою національні суди. Швидше, його роль полягає у забезпеченні того, щоб рішення цих судів не були свавільними або явно необґрунтованими. Держава може нести відповідальність за збитки, заподіяні такими рішеннями, лише в тих випадках, якщо судові рішення не відповідають внутрішньому законодавству або вони були прийняті свавільно чи явно необґрунтовано, у порушенні статті 1 Протоколу 1, або якщо особа була свавільно та несправедливо позбавлена власності на користь іншої особи (справа «Вулах та інші проти Росії» [38]).

Таким чином, принцип недоторканності власності, притаманний континентальній моделі права власності є основним принципом захисту такого права. Він виступає як сутнісна властивість власності, її необхідного елемента. Оскільки власність у тих абсолютного правовідносини мислиться як вічне протистояння власника та інших третіх осіб, які мають порушувати його право, існування принципу недоторканності власності необхідне. Даний принцип виступає внутрішньою гарантією того, що «невласники» не зможуть вплинути на здійснення правомочностей протилежної особи. Недоторканність власності означає забезпечення можливості власнику безперешкодно здійснювати всі наявні у нього правомочності щодо належного йому майна з одночасним усуненням будь-якого втручання у його діяльність та всіх інших осіб від неправомірного доступу до майна [7, с. 11].

І щоб відповідати ст. 1 Протоколу 1, втручання має відповідати певним критеріям: воно має відповідати принципу законності та переслідувати законну мету за допомогою засобів, розумно пропорційних меті, яку необхідно досягти (справа «Беєлер проти Італії» [39]).

В той же час, необхідно пам'ятати, що захист прав людини ЄСПЛ – це на 80% процедура, а не пошук вселенської справедливості [40].

Висновки. Таким чином, незважаючи на свою довгу історію, слід визнати, що право власності, як і раніше, залишається чи не найбільш спірним інститутом приватного права. Для України тема власності завжди була однією з наріжних у праві, політиці, філософії. За останніх два століття кілька разів кардинально змінювалося ставлення до власності: цей юридичний інститут відображав феодальні особливості регулювання відносин власності, потім капіталістичні, соціалістичні з суспільно-економічною спрямованістю, а сьогодні його призначення бачиться у забезпеченні надійних, стабільних відносин в умовах ринкової економіки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Бакланов И.С., Николаенко Т.Г. Собственность как философско-правовая категория. *Актуальные проблемы современности: наука и общество*. 2015. № 4. С. 21–24.
2. Соловьев В.С. *Оправдание добра*. Сочинения в 2 т. Москва: Мысль, 1990. Т. 1. 478 с.
3. Алпатов П.Ю. *Экономическое содержание собственности в условиях формирования социального государства в России: монография*. Москва: ЮРКОМПАНИ, 2009. 447 с.
4. Леонтьев Л.А. *Начальный курс политической экономии*. 2-е изд., перераб. Москва: Госполитиздат, 1962. 510 с.
5. Рыженков А.Я., Черноморец А.Е. К теории права собственности юридических лиц производственного характера. *Современное право*. 2008. № 7. С. 60–63.
6. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним зверненням Центральної спілки споживчих товариств України про офіційне тлумачення положень пункту 1 статті 9, пункту 1 статті 10 Закону України «Про споживчу кооперацію», частини четвертої статті 37 Закону України «Про кооперацію» (справа про захист права власності організацій споживчої кооперації) від 11 листопада 2004 р. № 16-рп/2004. *Урядовий кур'єр*. 2004. № 224.
7. Хузмієва М.Б. *Защита права собственности и иных вещных прав от посягательств: автореф. дисс. ... канд. юрид. наук: 12.00.03*. Краснодар, 2009. 25 с.
8. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційною скаргою товариства з обмеженою відповідальністю «МЕТРО

- КЕШ ЕНД КЕРІ Україна» щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень абзаців двадцять четвертого, двадцять п'ятого, двадцять шостого розділу I Закону України «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо уточнення деяких положень та усунення суперечностей, що виникли при прийнятті Закону України «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо покращення інвестиційного клімату в Україні» від 23 березня 2017 року № 1989-VIII від 5 червня 2019 р. №3-р(I)/2019. *Вісник Конституційного Суду України*. 2019. № 4. С. 37.
9. Judgment of the European Court of Human Rights in the case «Marckx v. Belgium» on June 13, 1979 (Application № 6833/74). URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57534>.
 10. Протокол до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод від 20 березня 1952 р. / Рада Європи. *Офіційний вісник України*. 2006. № 32. Ст. 2372.
 11. Judgment of the European Court of Human Rights in the case «Béláné Nagy v. Hungary» on December 13, 2016 (Application № 56080/13). URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-169663>.
 12. Arrêt de la Cour européenne des droits de l'homme dans l'affaire «S.C. Uzinexport S.A. c. Roumanie (№ 2)» on novembre 2, 2021 (Requête № 158886/15). URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-212838>.
 13. Judgment of the European Court of Human Rights in the case «Čakarević v. Croatia» on April 26, 2018 (Application № 48921/13). URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-182445>.
 14. Judgment of the European Court of Human Rights in the case «Svit Rozvag, TOV and Others v. Ukraine» on June 17, 2019 (Application № 13290/11). URL: <http://hudoc.echr.coe.int/rus?i=001-193994>.
 15. Judgment of the European Court of Human Rights in the case «Tokel v. Turkey» on February 9, 2021 (Application № 23662/08). URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-207813>.
 16. Judgment of the European Court of Human Rights in the case «Kamoy Radyo Televizyon Yayincilik ve Organizasyon A.Ş. v. Turkey» on April 16, 2019 (Application № 19965/06). URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-192458>.
 17. Arrêt de la Cour européenne des droits de l'homme dans l'affaire «Di Marco c. Italie» on avril 26, 2011 (Requête № 32521/05). URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-104630>.
 18. Карнаух Б.П. Поняття майна в контексті статті 1 Протоколу № 1 до Європейської конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. *Проблеми законності*. 2016. Вип. 132. С. 205–214.
 19. Hefti T. La protection de la propriété étrangère en Droit International Public. Zürich, Suisse: Schulthess Polygraphischer, 1989. 286 p.
 20. Старженецкий В.В. Соотношение международного (европейского) и российского правового регулирования института собственности: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03. Москва, 2003 171 с.
 21. Harris D.J., O'Boele M., Bates E.P., Warbick C.M. Law of the European Convention on Human Rights. 3rd ed. London, UK: Oxford University Press, 2014. 1080. P. 527.
 22. Judgment of the European Court of Human Rights in the case «The Holy Monasteries v. Greece» on December 12, 1994 (Applications nos. 13092/87 and 13984/88). URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57906>.
 23. Judgment of the European Court of Human Rights in the case «Depalle v. France» on March 29, 2010 (Application № 34044/02). URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-97978>.
 24. Judgment of the European Court of Human Rights in the case «Apap Bologna V. Malta» on August 30, 2016 (Application № 46931/12). URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-166056>.
 25. Judgment of the European Court of Human Rights in the case «Chinnici v. Italy (№. 2)» on April 14, 2015 (Application № 22432/03). URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-153760>.
 26. Judgment of the European Court of Human Rights in the case «Schembri and Others v. Malta» on November 10, 2009 (Application № 42583/06). URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-95677>.
 27. Judgment of the European Court of Human Rights in the case «Lithgow and Others v. the United Kingdom» on July 8, 1986 (Applications nos. 9006/80, 9262/81, 9263/81, 9265/81, 9266/81, 9313/81 and 9405/81). URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57526>.
 28. Judgment of the European Court of Human Rights in the case «Bosphorus Hava Yollari Turizm ve Ticaret Anonim Şirketi v. Ireland» on June 30, 2005 (Application № 45036/98). URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-69564>.
 29. Russel M. EU sanctions: A key foreign and security policy instrument. European Parliament Briefing; European Parliamentary Research Service. May 2018. 12 p. URL: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2018/621870/EPRS_BRI\(2018\)621870_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2018/621870/EPRS_BRI(2018)621870_EN.pdf).
 30. Жилкин В.А. Санкции США и право на пользование банковскими счетами в европейских банках для иностранных граждан, не проживающих в Европейской экономической зоне. *Российский журнал правовых исследований*. 2020. Т. 7. № 1. С. 86–93.
 31. Judgment of the European Court of Human Rights in the case «Youssef Nada v. Switzerland» on Sep-

- tember 12, 2012 (Application № 10593/08). URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-113118>.
32. Arrêt de la Cour européenne des droits de l'homme dans l'affaire «Carbonara et Ventura c. Italie» on mai 30, 2000 (Requête № 24638/94). URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-63127>.
33. Judgment of the European Court of Human Rights in the case «Zelenchuk and Tsytsyura v. Ukraine» on May 22, 2018 (Applications nos. 846/16 and 1075/16). URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-183128>.
34. Arrêt de la Cour européenne des droits de l'homme dans l'affaire «Nurmiyeva c. Russie» on novembre 27, 2018 (Requête № 57273/13). URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-188012>.
35. Judgment of the European Court of Human Rights in the case «Gyrlyan v. Russia» on October 9, 2018 (Application № 35943/15). URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-186689>.
36. Judgment of the European Court of Human Rights in the case «Vladimirova v. Russia» on April 10, 2018 (Application № 21863/05). URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-182221>.
37. Judgment of the European Court of Human Rights in the case «Krstić v. Serbia» on December 10, 2013 (Application № 45394/06). URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-138888>.
38. Judgment of the European Court of Human Rights in the case «Vulakh and Others v. Russia» on January 10, 2012 (Application № 33468/03). URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-108500>.
39. Judgment of the European Court of Human Rights in the case «Beyeler v. Italy» on January 5, 2000 (Application № 33202/96). URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58832>.
40. Ковлер А.И. Защита прав человека – это процедура, а не поиск вселенской справедливости. *Неприкосновенный запас*. 2014. № 3(95). URL: https://www.nlobooks.ru/magazines/neprikosnovenny_zapas/95_nz_3_2014/article/10963/.